

THE NEED TO INTRODUCE INDICATORS FOR MEASURING THE EFFECTS OF REGIONAL DEVELOPMENT IN BULGARIA

Abstract: The report is devoted to the need to introduce indicators for measuring the effects of regional development in Bulgaria. A theoretical analysis is made on the necessity to deduce the spatial and spatial patterns by referring to the relevant indicative values and indicators. In this plane of socio-economic development, the necessity to derive the functional relations in the management of the regional development and the processes related to the valuation of these indicators. Models of assessing the state of municipalities and settlements are being used to derive a set of indicators that will allow us to have the necessary tool for analyzing and evaluating possible policies for effective regional policy. The report has attempted to systematize knowledge on regional development issues and its assessment.

Author information:

Kamen Petrov
Assoc. Prof. PhD
UNWE, Department of Regional Development
✉ petrovk@abv.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:

regional, space, development, areal, geography, economics

При управлението на регионалното развитие се налагат решения, които трябва да имат своята обосновааност. Често тези решения са плод на заимстването на индикатори и показатели характеризиращи социално-икономическите процеси, но имат по-скоро косвено въздействие върху регионалното развитие, отколкото да подпомагат неговото ефективно управление. Това налага необходимостта да се търсят ефективни решения и индикатори, които да дават оценка на протичащите процеси и да задават нова перспектива през управлението на локалното пространство. Още повече, че в съвременния свят всички процеси имат своето локално измерено ниво и те характеризират условията и комфорта на живота на прилежащото население към съответната територия. В тази посока трябва ясно да се дадем сметка, че този процес е закономерен и може да има нужната оценъчна рамка. Той се развива в съответните етапи на усвояването на пространството от човека и неговата активна дейност. Тази промяна се изразява в регионалното развитие на територията, както и във функционалната промяна, която тя претърпява. Това налага от научна гледна точка да търсим специфичен познавателен подход включващ в себе си съчетание между пространствената систематизация и наложения модел на социално-икономическо управление за рационално развитие на отделната териториална общност. Така знанията за оптималната пространствена организация на живота налага изучаването на ресурсните, човешки и технологични възможности на дадена страна или регион. Това предопределя и научната роля на регионалното развитие да бъде свързващо ниво между икономиката и политиката чрез функционалните вариации на управлението и администрирането на отделните териториални общности. От казаното до тук можем да приемем, макар и с много уточнения, че **регионалното развитие е процес на постоянни социални промени, способстващи за трайното и устойчиво развитие на общността в конкретен регион. То предполага протичането на много секторен и сложен процес, свързан с определени цели: икономически растеж, устойчиво развитие, социална интеграция, задоволяване на основните нужди, качество на живота, регионална автономия и опазване**

на околната среда. Този подход налага въвеждането на съответната спецификация или категоризация на отделните териториални общности. В методологическо отношение към регионалното развитие може да се подходи чрез съставяне на интегрална оценка в определен пространствен и териториален обхват. Този подход ни дава основание да изведем пространствена обща оценка за ситуацията в дадената единица (община, населено място) като сума от индивидуалните оценки на показателите им. Това задава възможност чрез измерването на регионалното развитие да се рамкират съответните общности дефицитите в социално-икономическото развитие на отделните териториални единици. Следователно чрез регионалното развитие може да се извърши вертикално разчленяване на териториалното устройство на съвременната национална държава с цел да се разкрие степента на икономически връзки между тях и се направи характеристика на средата. Това може да стане като се определят зоните на гравитация и ролята на големите селища и селищни структури при тяхното функциониране и състоянието на регионалната икономическа система. В тази посока важно значение може да има правилното типизиране и функциониране на районите въз основа на концепцията за полюсното развитие в съответствие с националната и регионалната локация и развитие.

За всяка страна може да се разкрият съответните типове райони: хипертрофирани, силно индустриализирани, слабо индустриализирани, високо урбанизирани, райони с доминиращи малки населени места и дисперсна локализация на населението, транспортни райони, райони с периферна икономика, специфични функционални райони (аграрни, индустриални, туристически, планински) и др. и да се провежда съответната регионална политика. Това води до още една необходимост, че за оценка на пространственото развитие показателите трябва да се изведат поне на две групи. Така нека да приемем, че в регионалното развитие има основни и допълващи показатели. Подобно разделение може да бъде изведено в зависимост от целите на категоризацията или поради специфичните им особености да разграничават обектите (общини и населени места). Този процес несъмнено трябва да бъде свързан със структуриране на информационна база данни, в която да има натрупани първични данни. Втората стъпка е приввеждането на показателите в единна скала, чрез определяне на базова интегрална оценка за всяка една от общините и всяко населено място, както и формиране на групи и категории териториални общности. На практика за да се премине към анализ на резултатите и предложения за категоризация да съответства на определените критерии и показатели с необходимите първични и производни стойности на показателите да бъдат измерени и остойностени¹. Това налага да се изведат съответните модели на интерпретация на данните. Така регионалното развитие може да има съответния кибернетичен модел изразяващ се в установяване на връзките (прави и обратни) и регулациите в определен териториален обхват на организираната и саморегулираща се система. В тази посока регионалното развитие може да се възприема като процес, който се подчинява на общи закономерности, независимо от характера на средата, независимо от това, дали става дума за управление в живата природа, в неживата природа или обществото. Така от теоретична гледна точка регионалното развитие е свързаност с функционирането на управлението в сложните динамични системи, абстрахирайки се от техните съдържателни характеристики. Регионалното развитие доказва, че системите се характеризират с непрекъснати изменения, сложност на структурата и повишаване или намаляване степента на стабилност на съществуването си в зависимост от количеството информация в тях. в тази посока регионалното развитие е призвано да бъде необходима съставна част от самоуправляващите се системи (Патарчанов, П, 2005). Използват се първични данни от институциите, поддържащи или източници на специфичната информация. Където е необходимо, се извършват предварителни анализи и пресмятания с използването на стандартни статистически изчисления включително с прилагането на геопропространствени анализи. При формирането на базата и при

1

следващи изчисления за общините и населените места се използва Единния класификатор на административно-териториалните и териториални единици (ЕКАТТЕ), поддържан от НСИ. При липса на данни за някои от показателите за всички единици, този показател се изключва от по-нататъшен анализ или се вземат данни от предходни години, ако това е възможно. При липса на данни за част от единиците (общини и/или населени места) за някои от показателите, се използват средни или приближени стойности. Приема се, че базата е формирана и всички показатели са остойностени, когато за всяка община или населено място са попълнени данните за всеки един от показателите (Колев, Б. 2008).

В условията на силно ограничените ресурси регионалното развитие задава нужната информация като основополагащо за изясняването на управлението на територията като дава възможност за вземането на нови решения и управленски практики свързани с адаптирането му към всички класове системи. Това е така, защото отделните райони и териториални общности са обект на държавната регионална политика. Чрез провежданите политики се цели известно подпомагане за да могат да се реализират съответните устройствени политики водещи до положителна промяна или избягване на криза. Регионалното развитие така добива пространствен аспект, но се нуждае от измерители, чрез които да се оценява възможност динамично развитие. От друга страна системата от индикатори позволява да се търсят възможности за натрупване на средства за преразпределение и в слабо развитите и търпящи трудности райони. Това налага съответните индикатори да имат съответното ранжиране и числови стойности. Това на практика означава провеждане на перспективна регионална политика, основно чрез съблюдаване на принципите на ефективността при разработването на инвестиционната и икономическата компоненти на регионалната политика. Регионалните предпочитания в промоцирането на регионалното развитие следва да имат за свой фокус районите с най-висок потенциал за развитие, като успоредно с това следва да се предприемат и спешни мерки включващи регионални помощи за критичните райони или тези изпаднали в упадък. Това означава подпомагане и приоритетно развитие на райони, които могат да се превърнат в локомотиви на прогреса и развитието, а така също реализация на жизнени проекти в районите с изключителни трудности при подходящо дозиране на инфраструктурни, икономически и социални мерки (Владев, И., Р. Владева, 2002).

На практика регионалното развитие е призвано да характеризира схемата или модела на развитие на страната като цяло. Това предполага значително ниво на децентрализация и обвързаност на системата за управление с възможните ресурси за реализацията на съответните мерки и политики. В голяма степен управлението на регионалното развитие изисква определянето на приоритети за всяка отделна териториална общност – съответното автономно пространство в търсене на реализиране на потенциала и сравнителните преимущества за по-добро участие в националните и международните пазари в глобалната рамка на националната стратегия на развитие. Така ние можем да приемем, че като системна парадигма регионалното развитие може да се вгради в общата теория на системите като управленска и структурна наука.

На практика в понятийния апарат на системния анализ централно място принадлежи на самото понятие система. Съществуват редица определения както качествени, така словесни и формализирани. За нуждите на регионалното развитие ние можем да приемем, че системата е комплекс от елементи, намиращи се във взаимодействие и да допълним, че това е множество от обекти заедно с отношенията между обектите и между техните атрибути. Това в голяма степен ни позволява да приемем, че **регионалната системата е съчетание от обекти с последователни взаимни връзки, което придава нови качества: цялостност, автономност, устойчивост и най-вече функционалното. Обектите или съвкупността от обекти, изпълняващи в системата една функция се дефинират като елементи на системата.** Това ни дава основание в регионалното развитие да приемем, че системата се определя като множество

от елементи с отношения и връзки между тях, образуващи определена цялост и така дефинираме необходимостта от извеждането на регионалното развитие като ново научно направление със системен характер. Подобни различия се наблюдават и в други страни и се отразяват например в следните дефиниции: “Под политика на регионално развитие разбираме локалното проявление на регионалната политика – институциите, законите и действията, които насърчават местното участие и икономическата иновация на субнационално равнище. Регионалната политика се отнася до самата правна и институционална рамка и до взаимодействието на секторните политики и регионалните институции на национално ниво (Hudak V., H. Huitfeldt and E. J. Meegan, eds., 1999).

В тази посока регионалното развитие е призвано да изведе обща интегрална оценка на общините и населените места. Тъй като показателите в общия случай се измерват в различни единици и в различни скали, за да има сравнимост между тях те трябва да бъдат приведени в една и съща скала, като се запазват съотношенията между тях. Етапът включва премахване на екстремни стойности („outliners”) и нормализиране на стойностите. Нормализирането се прави по два различни начина за общините и населени места. Използването на различни методи за нормализиране отчита спецификата и търсения ефект за по-нататъшното прилагането на оценката и категорията на общините и на населените места. За всеки един от показателите се идентифицират стойностите, лежащи извън интервала $(-3\sigma, 3\sigma)$ за цялата група обекти (σ – стандартно (квадратично) отклонение). Величините, лежащи извън интервала, се заменят със стойността на най-близката граница. В полето на регионалното развитие териториални системи се явяват обектите на материалното производство, непроективната сфера и демографските ресурси. При това населението и обектите на обслужващата сфера се отнасят към социалните, а обектите на добиващата и обработваща сфера – към икономическите елементи на системите. Това от своя страна налага резултатите да се привждат към *единични вектори*. При този метод всички натурални показатели си трансформират в стойности между 0 и 1, като за 0 се взема най-ниската стойност при критерий с положително въздействие и най-високата при критерий с негативно въздействие.

$$d_{ij} = \frac{c_{ij} - c_{j\min}}{c_{j\max} - c_{j\min}} \quad \text{- за критерий с положително (стимулиращо) въздействие}$$

$$d_{ij} = \frac{c_{j\max} - c_{ij}}{c_{j\max} - c_{j\min}} \quad \text{- за критерий с негативно (задържащо) въздействие}$$

d_{ij} – резултатна стойност на натурален показател

c_{ij} – натурални стойности

$c_{j\max/\min}$ – максимална и минимална на критерий j в общините

В резултат на използването на метода се получава резултатна матрица, в която всеки ред представлява стойности на показателите за една община. След нормирането всеки един от тях е със стойност между 0 и 1.

$$D = \begin{bmatrix} d_{11} & d_{12} & \dots & d_{1n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ & & d_{ij} & \\ d_{m1} & & & d_{mn} \end{bmatrix}$$

В тази посока в полето на регионалното развитие приемаме, пространствената система и нейните структури, които трябва да се разглеждат като цяло и като части на това цяло в граници, които се явяват функции на процеса на развитие на това цяло. Границите играят важна роля за формирането на системата и нейните структури. Промяна в границите настъпва при изменение

състоянието на системата. В регионалното развитие за териториални системи е задължителен анализ на разстоянията, направленията, пространствената концентрация.

В тази последователност в теоретичен смисъл регионалното развитие дава възможност за изследване на промените в регионалната икономика, посредством анализа на динамиката на цените, безработицата и други и същевременно от функционална гледна точка да се изработят решения и стратегии за провеждане на политика на въздействие от страна на правителството върху националното пространство в неговата цялост и специфичност на регионалните му вариации и особености. Това налага да търсим решения за извеждане на регионални показатели за населени места. Така допускаме, че възможно анализиране на данните за отделните населени места може да става чрез *метода на Z-трансформация (привеждане със средни стойности и отклонението от тях)*. Накратко методът използва следната трансформация от първични (натурални) данни към нормализирани:

$$D = \frac{C - \mu}{\sigma} \quad d_{ij} = \frac{c_{ij} - \mu}{\sigma}$$

C – матрица от натурални (първични) данни

D – матрица с нормализирани стойности

c_{ij} – начални стойности (натурални)

μ – средно аритметично

d_{ij} – нормализирани (трансформирани) стойности

σ – стандартно (квадратично) отклонение

В резултат на използването на метода се получава резултатна матрица D , в която всеки ред представлява стойности на показателите за едно населено място. След прилагането на този метод за нормализиране при натуралните стойности над средното за съвкупността се получават положителни значения на d_{ij} , а при тези под средното – отрицателни.

$$D = \begin{bmatrix} d_{11} & d_{12} & \dots & d_{1n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ & & d_{ij} & \\ d_{m1} & & & d_{mn} \end{bmatrix}$$

Чрез този подход можем да видим доколко начертаниме мерки имат съветната “териториална проекция” и съответно координация на секторните политики и действия², в трети – като компонент на цялостната национална политика за развитие, в четвърти – като обособена самостоятелна политика. На практика определянето на оценката преминава през определяне на оценки за всеки един от критериите или формиране на обща интегрална оценка. Все още обаче остава открит въпроса с делимитацията на тази система. В географската систематизация се употребява термина „хиатус“, който означава разрыв, скок в редицата на съпоставимите показатели и признаци. Именно наличието на хиатус позволява точно да се определи границата на обектите в систематизацията – клас, тип, таксон. За тази цел ще използваме интегралният коефициент на структурни различия. При сравняването едновременно на повече от две системи за всяка от тях се дават относителните дялове. В случая ще се сравняват различията /или сходствата/ между секторната структура /първичен, вторичен и третичен/ на ниво области и общини. Коефициентите на различията /или сходствата/ се намират по емпиричен път. Последователно се изчисляват относителните дялове на трите сектора на стопанството, намират се разликите между относителните дялове. След това квадратите на разликите между относителните дялове се отнасят към сбора на квадратите на относителните дялове, като всичко се коренова.

Като се има в предвид, че коефициентът на структурните различия е в теоретични граници от 0 до 1 /или от 0 до 100 %/ може да се оцени степента на различията, между секторната структура на 10 области или общини. Неговото разглеждане в динамика позволява да се установи в каква степен сравняваните структури се сближават или се отдалечават. Сравняването на коефициентите на различията за определен период от години ще характеризира с конкретни числови измерения процесите на намаляване или на засилване на различията в регионалните структури. Тези общини, имащи сходни показатели или малки различия и доближаващи се до центъра на системата, ще бъдат включени в изследвания обект и ще очертаят границите и неговия териториален обхват. На практика това създава условия регионалното развитие да се представи като управляем комплекс от мерки на местните и регионални власти за подобряване качеството на живот на населението и за създаване на предпоставки за развитие на бизнеса(Вълков, Вл. 2012).

В тази посока трябва да обърнем внимание и върху извеждането на оценка в която се проявяват силните и слабите страни и спецификата на всеки обект. Тя е особено важна и за балансираното и контролирано участие на всеки един от критериите в крайната оценка. Тежестта на всеки един от показателите се определя спрямо това дали е основен или допълващ. Основните показатели получават два пъти по-висока тежест от допълващите. Всяка общност се отличава със специфични местни условия, които засилват или намаляват потенциала за местно икономическо развитие и именно тези условия определят относителните предимства на общината по отношение на способността му да привлича, създава и задържа инвестиции. Икономическите, социалните и материалните характеристики на общината насочват разработването и подходите към изпълнението на стратегията за местно икономическо развитие. Добрата практика доказва, че за да изгради силна местна икономика, всяка общност трябва да изясни характера и структурата на местната икономика в процес на сътрудничество и да извърши анализ на местните силни страни, слабости, възможности и заплахи. Така се открояват най-важните въпроси и възможности за местната икономика и зоната на влияние на основните центрове и прилежащите им ареали. Активният анализ на икономическата основа помага на общините да изяснят възможностите и пречките за растеж и инвестиции. Чрез регионалното развитие общините имат възможност да предприемат стъпки за разширяване на икономическата основа и заетостта чрез разработване и изпълнение на стратегически програми и проекти, които ще премахнат пречките и ще улеснят инвестициите. В нашия случай се използва формула за претеглена средна аритметична оценка (метод на интегралните оценки) от индивидуалните оценки d_{ij} на стойностите на избраните показатели за него.

$$F_{ki} = \sum_{j=1}^n w_j d_{ij}$$

където:

F_{ki} –стойност на интегралната оценка за община i по избран критерий k

k - номер на критерий (вътрешен)

i - номер на община (вътрешен)

j - номер на показател (вътрешен за съответния критерий)

n – брой на показатели (за съответния критерий)

d_{ij} – приведена стойност на натурален показател

w_j – тежестен коефициент за показател j

По този начин в края на тази стъпка за всяка община или населено място са получени толкова на брой оценки, колкото са критериите. Стойностите на оценките за всеки един от критериите зависят от броя използвани показатели. За да се елиминира влиянието на различния брой показатели, включени в критериите, тези оценки се мащабират с тегловни коефициенти. Това ни дава основание да търсим възможности за дефиниране на подходи за управление на

регионалното развитие, както и осъществяване на функционалните връзки посредством които функционира териториалната икономическа система. В голяма степен в пространствено отношение е необходимо да търсим реално дефиниране на подходите към отделните съставни елементи в териториалната общности. В нашият случай ще подходим към *определянето на интегралните (комплексни) оценки* като използваме два различни метода за общини и населени места. В първия случай ще акцентираме върху балансираното развитие по всеки един от критериите. Използването на средна геометрична стойност по отношение на интегралните оценки F_{ki} за петте критерия дава възможност общините с балансираны оценки по петте критерия да получат по-висока стойност от други с подобни характеристики, но с небалансирани оценки по използваните критерии. Общата интегрална оценка се пресмята като **средно геометрично** от индивидуалните оценки F_{ki} на критериите ($k=1 \div 5$)

$$O_i = \sqrt[5]{F_{1i} \cdot F_{2i} \cdot F_{3i} \cdot F_{4i} \cdot F_{5i}}$$

където:

O_i –стойност на интегралната оценка за община i

F_{ki} –стойност на интегралната оценка за община i по критерий k , $k=1 \div 5$

i - номер на община

k – брой критерии

5 – брой критерии (пет за общини)

В края на тази стъпка за всяка община се получава една интегрална оценка. Тя се използва в следващите етапи при формирането на групи (кълъстери) и определяне на категорията на общината. Приемайки, че интегралните проблеми определят характера на процесорното поведение на териториалните системи, това означава, че първата изходна позиция е да определени признаците на проблемите на съответните териториални равнища - регионално, субрегионално и локално.

Въз основа на типологичната класификация обхващаща едновременно всичко териториални системи, се очертават типове системи по сходен признак и качества. От друга страна обаче общините са съставени от няколко населени места. Това предопределя и извеждането на съответните закономерности в тях с цел анализиране на самите населени места, което през последните години не е обект на анализ за състоянието на регионалното развитие. Така в нашият подход на преден план като втори елемент са **населените места. При тях** е по-важно натрупването на качества, като липсата (по-слаба оценка по някои от тях) не може да се приема като решаващ фактор. При тези предпоставки използването на средна аритметична стойност от интегралните оценки F_{ki} за критериите за получаване на крайната оценка е подходящо за отчитане по-скоро на натрупани качества, отколкото на липсващи. Това е и големият дефицит на регионалното развитие в България, защото се извеждат предимствата между съпоставими териториални общности вместо да се търсят техните дефицити. Това е преодолимо, след като се пресметне като **средно аритметично** от индивидуалните оценки F_{ki} на критериите

$$O_i = \left(\sum_{k=1}^4 F_{ki} \right) / 4$$

където:

F_{ki} –стойност на интегралната оценка за община i по критерий k ($k=1 \div 4$)

i - номер на община

се подложи на допълнителен анализ получената интегрална оценка в края на тази стъпка за всяко населено място. Това предполага формиране на групи населени места от различен ранг и определяне на категорията на населеното място. Този етап е особено важен и специфичен от

гледна точка на ефекта от резултатите от използването на апарата за категоризиране на общините и населените места. Чрез очертаване на преобладаващия тип процеси могат да се установят и характерните общи проблеми. Регионалният подход пряко се свързва с протичането на глобализацията във всички сфери на развитие на обществото. Появяват се нови пространствени икономически и урбанизационни структури и все повече се превръщат в управляеми териториални системи. Това предполага и налагането на методиката, която да включва два начина на формиране на групите според начина на конкретното ѝ прилагане – като първо определяне на категориите или мониторинг(наблюдение), или актуализация на категоризацията. Първият начин включва чисто аналитично решение, без да се съобразява с факта, че за общините и населените места има съществуващи нормативно определени категории. Вторият подход съобразява предлаганите решения с вече съществуващите категории³. Допускаме, че може аналитично определяне на групи и категориите се използва при дефиниране на групи и категории без съобразяване с действащи нормативни документи по отношение на категоризацията. За формирането на категории (групи) се използва двуетапен клъстерен анализ, приложен върху получената интегрална оценка. Това налага прилагането на две стъпки първо като предварително групиране на обектите в много на брой малки групи и обединяване на “пре”-групиране в зададения брой групи. При първата стъпка при отнасянето на обекти към група се търси максимална близост на обектите. Търси се минимално стандартно отклонение за всеки обект от средното за групата. При втората фаза (обединение на групи) освен близост на оценките се търси и пропорционална характеристика между броя на обектите, попадащи в групите. Така в регионалното развитие има и своята икономическа същност и тя се определя основно чрез икономическото райониране. При новите условия този подход означава, че конкретни регионални програми могат и следва да бъдат „привързани“ към точно определени райони, актуални от гледна точка на икономическо и социално развитие. Това от своя страна налага да се извърши вертикално разчленяване на районите с цел да се разкрие степента на икономически връзки между тях, да се определят зоните на гравитация и ролята на големите селища и отделни селищни структури в тяхното функциониране, да се извърши типология в зависимост от целите на регионалната политика (Докова, С. К.Петров, 2015).

От особено значение в този аспект е правилното типизиране и функциониране на районите въз основа на концепцията за полюсното развитие в съответствие с националната и регионалната специфика. *Формиране на групи и определяне на категории при съобразяване със съществуващи категории* подход се взема под внимание фактът, че вече има нормативно определени категории за общините и населените места. В този случай съществуват известни ограничаващи условия по отношение на разпределението (като относителен дял) на обектите в съответните категории, от една страна, и от друга, вече определените категории на общините и населените места (Василева, Ел. Г. Николов 2017). Тези ограничения предполагат модифициран подход при определянето на принадлежността на всеки обект към съответна категория. Основно тези предпоставки имат следното влияние към метода на разделяне и групиране на обектите. Това на практика означава провеждане на перспективна регионална политика, основно чрез съблюдаване на принципите на ефективността при разработването на инвестиционната и икономическата компоненти на регионалната политика. Във вертикален разрез се използва световно, национално и локално равнище, а разграничаването между териториалните системи в хоризонтален разрез се извършва чрез търсенето на териториалните граници на праговете, определящи характерните особености на един или друг участък от земната повърхност и териториалните общности. Това ни дава основание да определим възможното

³ Единствената изходна постановка в този метод е изискването общините да бъдат категоризирани в 5+1 категории (0 за Столична община и от 1 до 5 за всички останали), населените места в 8+1 категории (0 за гр. София и от 1 до 8 за останалите населени места) на базата на изчислената интегрална оценка (O_i) според набора от критерии и показатели, постулиран от Решение на МС № 921 от 2011 г.

практико-приложно поле на нашите изследвания и анализи. Същността на принципа за обратна връзка се състои в това, че всяко отклонение в системата за управление от зададеното състояние става източник за ново движение, насочено към създаване на равновесие. Принципът за обратната връзка е основен принцип на управлението, необходимо условие за информационното взаимодействие между неговите подсистеми (Димов, Н. 2007).

В заключение регионалните предпочерции и практически показатели за оценка и анализ и регионалното развитие следва да ни помагат да изведем особеностите и фокуса на районите с най-висок потенциал за развитие, както и тези, които се нуждаят от специфични политики. Чрез извеждането на паспортизирани данни и индикатори за наблюдение и оценка ни дава възможност за реализация на мерки включващи регионални помощи за критичните райони и прилагане на специфични политики. Това означава подпомагане и приоритетно развитие на райони, които могат да се превърнат в локомотиви на прогреса и развитието, а така също на жизнени проекти в районите с изключителни трудности при подходящо дозиране на инфраструктурни, икономически и социални мерки. Същевременно създаване на условия за възраждането на други или съхранението на трети, които може да изпаднат в упадък. В този смисъл, регионалното развитие характеризира схемата или модела на развитие на страната като цяло, но откроявайки съответните потребности от местни специфични политики в рамките на националното пространство. Това предполага значително ниво на децентрализация и действително управление на регионалното развитие, за да може да бъде определено – за всяка отделна териториална общност – съответното автономно пространство за реализиране на потенциала и сравнителните преимущества за по-добро участие в националните и международните пазари в глобалната рамка на националната стратегия на развитие. Съчетаването на вертикалната и хоризонтална йерархичност на изучаваните от регионалното развитие териториални системи дава възможност тя да участва творчески в управлението и планирането на различни нива и териториални конфигурации. Това предполага, че регионалното развитие може да се възприема като система в която има подчертани отрасли връзки, които създават условие за неговата функционалност.

References:

1. Boyadzhiev, V. (2006) - Regionalno razvitie i mestno samoupravlenie, Ikonomicheski aspekti na regionalnata politika. V: Ikonomika na Bulgariya i Evropeiskiya suyuz. Dogovoreno ikonomicheskoto razvitie - strategiya i realnosti, 2006
2. Vladev, I., R. Vladeva. Indeks na choveshkoto razvitie na Bulgariya i Balkanskite strani - otpravna tochka v protsesa na evrointegratsiyata // Sb. Regionalno ikonomicheskoto upravlenie i integratsiya ot Yugoiztochna Evropa, Svishtov, 2002, t. 2, s. 109 - 113, ISBN 954-23-0114-6
3. Vladev, I., Tipologiya na stranata ot regiona na bazata na indeksa na choveshkoto razvitie // Sb. „Prirodni nauki - 2004”, Universitet-sko izdatelstvo „Episkop Konstantin Preslavski”, Shumen, 2004, s. 316 – 321
4. Vulkov, VI. (2012) Institutsionalna sistema na sotsialnoto osiguryavane. - Mezhdunarodna nauchna konferentsiya na tema: „Regionalno razvitie v Bulgariya: Tendentsii i perspektivi“, 30-31.05.2012 g., Izdatelski kompleks - UNSS. 143-145.
5. Vasileva, El. G. Nikolov (2017) Usūvŕshenstvane na polititsite za ikonomicheskoto razvitie na regionalnata ikonomika i ustoichivo razvitie, NII-IU-Varna
6. Geshev.G. Problemi na regionalnoto razvitie i regionalnata politika v republika Bŭlgariya. 175 s
7. Dimov, N. (2006) - Problemi na samoorganizatsiyata i sinergizma v regionalnoto razvitie na Bŭlgariya, Fondatsiya „Fr.Ebert“ - Institut po Sotsiologiya, BAN, Izd. „Iztok-Zapad”, S.,
8. Dimov, N. (2007) - Regionalno ustoichivo razvitie na Bulgariya: predimstva, ogranicheniya i sinergetichen efekt, V Sb .: Evrointegratsiya i ustoichivo razvitie, Fondatsiya „Fr.Ebert” - Institut po Sotsiologiya, BAN, Izd. „Iztok- Zapad”, S.,

9. Dzhildzhov, A, V.Marinov. Regionalna politika v protsesa na prisuedinyavane kum ES.S.1998,179 s.
10. Nikolov, G. Dürzhavni politiki i strategii v regionalното razvitiie. Izd. Stopanstvo.
11. Dokova, S. K.Petrov, Geoikonomika i regionalno razvitiie. Stopanstvo 2015 g.
12. Kolev, B. (2008) Natsionalno geografsko prostranstvo na Republika Bülgariya: izpolzvane i opazvane, S.,
13. Karastoyanov, St. (2010) Politicheska geografiya, geopolitika i geostrategiya. Izd. UI "Sv. Kl. Okhridski ".
14. Patarchanov, P. (2005), Teoretiko-metodologichni osnovi i razvitiie na regionalni geografski izsledvaniya. - GSU, kniga 2 - Geografiya, t. 97
15. Hudak V., H. Huitfeldt and E. J. Meegan, eds., 1999, Regional Policy Goes East - Essays on Trends and Lessons Learned for Regional Development Policy in Central and Eastern Europe, EWI
16. Hooghe, L. and G. Marks, 2001, Multi-Level Governance and European Integration, New York and London: Rowman and Littlefield
17. Marinov, V. (2005) Partners for Development. A partnership based model for strategic planning of local development. Sofia, DFID, ITS, EKIP. (in Bulgarian)